

arkivmateriale af den art i hænde, at det ikke just har kunsthistorisk sigte. Kunstnernavne findes ikke; men der er alligevel ofte knyttet så mange oplysninger til især kobberstikkene, som udgjorde en stor del af billedmaterialet, at Eller har kunnet identificere dem og i stort tal gengive dem i sin bog. At bibelske billeder dominerer kan ikke undre, men også historiske emner, landskaber og genrebilleder er fyldigt repræsenteret. Adskillige ejede et stik af Christian IV's let genkendelige træk. Malerier fandtes lige så vel som skulpturer, men ingen af disse har kunnet genfindes i dag. På overbevisende måde viser Eller, at borgerskabets interesse for kunst begynder ca. hundrede år tidligere end antaget, at interessen virkelig gik i bredden, og at den kan sidestilles med den samtidige blomstring i kirkekunsten. Det hollandske indslag var stærkt, men man har i Helsingør virkelig valgt sig det, man ville have, ikke bare affundet sig med billig nederlandsk overskudsproduktion. Teknisk set har bogen sin styrke i den meget sikre sammenstilling af arkivoplysninger med kendt billedmateriale. Dens resultat er en ikke ringe ny viden om kunsten og kulturmilieuet i Christian IV's Danmark.

Sigvard Skov

Carl-Johan Bryld: Hans Svane og gejstligheden på stændermødet 1660. Odense University Studies in History and Social Sciences, Vol. 16. Odense University Press, Odense, 1974. 165 s. Kr. 30+moms.

Financieret af universitetets publikationskonto har man i de senere år ved Odense universitet udgivet en række specialeafhandlinger i uprætentios form, nemlig som maskinskrevet offset-tryk. Hvad der herved tabes i æstetisk henseende vindes til gengæld ved, at den betydelige mængde forskning, ofte af meget høj kvalitet, som de studerendes specialer udgør, herved bliver tilgængelig for en bredere kreds end ved de andre universiteter, hvor afhandlingerne som regel blot arkiveres.

Egentlig skulle man ikke tro, at der var meget mere at sige om statsomvæltningen i 1660, end hvad den hidtidige, efter danske forhold meget omfattende forskning, allerede har afsløret. Men Carl-Johan Bryld viser i sin specialeafhandling, at gejstlighedens rolle hidtil er blevet utilfredsstillende belyst. Forfatterens metode er for så vidt traditionel, som han ved en minutios kildekritisk analyse af især de berettende kilder, samt en registrering af hvilke dokumenter de enkelte medlemmer af præstestanden har underskrevet, søger at nå til en vurdering af gejstlighedens mål og midler under og efter stændermødet.

Den kildekritiske analyse giver bl. a. grundlag for at fastslå, at de dokumenter, som Niels Slange anfører i sin Suverænitetshistorie fra 1720, bl. a. det berømte kongebrev til Hans Nansen og Hans Svane 26/9 1660, må være falske. Derimod accepterer forfatteren beretningen om mødet i bispegården o. 1. oktober, hvor idéen om indførelse af arvekongedømmet første gang blev bragt på bane, hvorved biskop Hans Svanes rolle som initiativtager bekræftes. Derimod synes den menige gejstlighed ikke at have været særlig ivrig for politiske reformer. Dens hovedmål var en forbedring af præsternes katastrofale økonomiske situation, bl. a. ved en reduktion af adelens patronatsret og tiendefrihed, samt ved en beskatning der var lige for alle. Og til at opnå dette mål var kongemagten den eneste mulige støtte. På møderne den 8. oktober var det dog tilsyneladende først efter megen diskussion, at gejstligheden tilsluttede sig borgernes forslag om indførelsen af arveriget.

Specielt Hans Svanes politiske mål og taktik beskriver Bryld ud fra en detaljeret analyse af nogle notater, som Ribekapitularen Ludvig Pouch nedfældede på udvalgsrådet den 14. oktober, hvor man skulle udtale sig om de forfatningsmæssige konsekvenser af indførelsen af det arvelige monarki den foregående dag. Forfatteren mener, at Svane ved

mødets begyndelse foreslog, at hele det komplicerede forfatnings- og privilegiespørgsmål blev overladt til kongen til dennes suveræne afgørelse. På grund af kompakt modstand herimod førte Svane bevidst debatten ind på en detaljeret diskussion af især adelens privilegier med det forudsete resultat, at alle blev voldsomt uenige, og da mødet nærmede sig det kaotiske, kunne Svane gennemføre sin egen politik, nemlig den fremgangsmåde han var startet med at foreslå, som værende det eneste mulige kompromis. Der synes dog at være en enkelt brist i denne ellers så besnærende logiske fremstilling, idet Svane iflg. mødereferatet (s. 72) selv skal have foreslået, at efter håndfæstningens kassation skal »noget nyt« oprettes, og dette kan vel nok betyde, at Svane faktisk har ment, at udvalget skulle udarbejde en form for forfatning.

Med Carl-Johan Brylids bog er nogle af brikkerne i mosaikken faldet på plads, men heldigvis for den historiske forskning omkring statsomvæltningen er der mange spændende brikker tilbage.

Karl-Erik Frandsen

Povl Eller: Salvingerne på Frederiksborg. Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, 1976. 64 s. ill. Kr. 25.

Af Danmarks enevældige konger fra Christian V i 1670 til Christian VIII i 1840 er seks af de syv kronet og salvet i Frederiksborg slotskirke. Undtagelsen er Christian VII, der blev salvet i Christiansborg slotskirke. Denne højtidelige ceremoni har følgelig givet Frederiksborg en ganske særlig placering blandt danske slotte. At give en historisk redegørelse for denne statsakt og religiøse indvielse må siges at være en naturlig opgave for den nye slotsherre, dr. Povl Eller. At redegørelsen derefter er bragt i trykken i stilfuldt udstyr som en hyldest til forgængeren, Jørgen Paulsen, tjener alle parter, den hædrede, museet og forfatteren til ære. Undtagen for den sidste salving foreligger der trykte og med kobberstik prydede »salvingsakter«, der gør rede for de ceremonier, der fandt sted, og for de taler, der blev holdt. Eller har kunnet supplere med interessante oplysninger fortrinsvis hentet fra overhofmarskallatets papirer i Rigsarkivet; men nok så vigtigt er, at han har kunnet fremlægge et rigt materiale i billeder, hvoraf mange er gengivet i farver. Med enevælden forsvandt den store ceremoni, som dog havde rødder tilbage i dansk historie til 1170, og slottet, den ydre ramme om akten, var skæbnen også ude efter. Lykkeligvis står dog både slot og kirkerum stadig, omend ikke urørte. At salvingerne har levendegjort suveræniteten, bevirkede, at Frederiksborg blev et nationalhistorisk monument. Eller er klar over, at ordet er lidt uhåndterligt, men understreger, at dets indføjelse i museets navn kommer til at pege på en sammenhæng i slottets historie. Det virker nok lidt overraskende, at den store ceremoni, som viste vigtigheden af fællesskabet i staten, har sin naturlige fortsættelse i museets gerning; men den som engang har haft lod og del heri, vil ikke protestere.

Sigvard Skov

J. C. Jacobsen: Djævlbesværgelse, Træk af Exorcismens Historie. G. E. C. Gad, Kbh., 1972, og samme: Besættelse og Trolddom i Nibe 1686, sst., 1973.

Den flittige trolddomsforsker J. C. Jacobsen har nu til sine øvrige værker føjet dels en case study om en besættelsesaffære, dels en excurs om exorcismen, d.v.s. kirkens magt til at uddrive djævelen, onde ånder etc. Specielt i tider, hvor troen på det eller den Ondes skadevoldende magt var levende, måtte Kirken nødvendigvis stille et forebyggende mid-